

**YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MAKTAB
PSIXOLOGINING O`RNI****ISMOILOVA MAFTUNA**

NAMANGAN VILOYATI CHUST TUMANI

7- SONLI DAVLAT IXTISOSLASHTIRILGAN

MAKTAB INTERNATI

Annotatsiya: Ushbu maqola yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalalari haqida, uning mexanizmlari va psixologik jixatlari xaqida bilib olishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: Nikox, oila, o'smirlik, yoshlik davri.

Oila inson hayotidagi birinchi ijtimoiy guruh bo`lib, ular tufayli madaniyatqadryatlari bilan tanishadilar, shaxs sifatida rivojlanadilar va birinchi ijtimoiy rollarni egallaydilar. Oila qadryatlarning tiklanishi va qarindoshlik munosabatlari o`z umrini tugatgan oila-urug` munosabatlarini abadiylashtirishni emas, balki, har bir oilaning iqtisodiy, madaniy, kasb-kor jihatdan ravnaq topishini anglatadi. Oila va oila muommolari hamisha davlatning diqqat e`tibori va himoyasida bo`lib kelmoqda. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, Yoshlarning oilaviy hayotiga bo`lgan tayyorlikni shakllantirish muammosining ko'p jihatlari orasida, zamonaviy jamiyatda oilaviy va nikohning ijtimoiy rolini, fuqarolik da'volari mavjudligini eng muhim tushunchalar qatorida. Hozirgi vaqtda jamiyatda tashkil etilgan va jamoa tongida mustahkamlangan oiladagi xatti-harakatlarning normalari va standartlarining tartibga soluvchi ta'siri sezilarli darajada zaiflashad. Bu birinchi navbatda bu haqiqat zamonaviy sharoitlar. Ba'zi muhim funktsiyalar an'anaviy oilada muhim rol o'ynashi mumkin edi. O'tmishda bo'lgan erkak va turmush o'rtog'iga xos bo'lgan ayolning odati sezilarli darajada o'zgargan. Maktab o`quvchilarini oilaviy hayotga

tayyorgarligini shakllantirish ijtimoiy, axloqiy, huquqiy, psixologik, fiziologik va gigiyenik, pedagogik va iqtisodiy jihatlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi ona-otaga, oilaga bo'lgan hurmatni tarbiyalash uchun ko'p ishlarni amalga oshirishi mumkin. Bolalarda oilaga nisbatan e'tabor, oilaviy g'urur hissi paydo bo'lishi kerak. Insonlarga muhabbat onaga otaga ona va otaning ota-onalariga bo'lgan muhabbatdan, ya'ni oiladan boshlanadi. Ammo bunday tuyg'uni tarbiyalash nozik va dolzarb masaladir. Oila-maktab o'rtasidagi o'zaro bog'liklik muhim holatdir. Jamiyatda axloq munosabatlari hukm surayotgan bir paytda aksariyat yoshlar ko'pincha eng oson, yo'lini bosib, haqiqiy oilaviy baxtdan voz kechib, oson vaqtinchalik munosabatlar va erturmush tarzini tanlaydilar. Shu sababli maktab o'quvchilarini oilaviy hayotga tayyorgarligini shakllantirish nafaqat maktabning balki, butun jamiyatning vazifasidir. Inson hayoti davomida nikoh va oilada asosan samimiy va norasmiy muloqot uchun ularning ehtiyojlarini qondirish vositasi bo'lib kelmoqda. Oilaviy hayotga tayyorgarlik jarayoni murakkab, ko'p tomonlama. Shuning uchun ota-onalar bilan oilaviy hayot muammolari haqida suhbatlashish kerak. Bolalarning to'liq psixoseksual rivojlanishi ota-onalarning harakatlariga bog'liq. Bu ota-onalar bolani psixoseksual rivojlanish bosqichlarida saqlashlari kerak. Tug'ilishdan boshlab boladagi bolalarning tarbiyasi kelajak ota-onasifatida bo'lishga qaratilgan bo'lishi kerak. Pedagogik muloyimlik va mushaklarning ma'naviy munosabatlarini anglash, bola rivojlanishi uchun psixologik qulay muhitni yaratish, oilaviy hayotdagi yoshlarning muvaffaqiyatli tayyorlanishi ko'p jihatdan bog'liq bo'lgan zarur sharoitlar yaratadi. Bolaga salbiy ta'sir va onalik muhabbati: Unga butun qalbi bilan bog'langan, u hasadga aylanadi va shu bilan, avvalambor, befarqlik yoki noroziliklarga qarshi qaratilgan. Farzandlar adolat, xolislik, oqsoqollarning mehribonligiga ishonganlarida ota-onalarga ishonish paydo bo'ladi. Keyin ularga taqlid qilishga intilishadi. Bolalarning o'zlarini baholashga ko'ra, ota-onalar o'rtacha qat'iy, talabchan, adolatli bo'lishlari kerakligi uchun hurmat qilinishi kerak yaxshi maslahat, aqlni to'g'ri baholang, ko'rsating, ishda yordam bering. Ota-onalar ko'p va'da qilinganda, agar ularning niyatlarini bajarmasalar. Bu bolalarning adolatiga va oqsoqollarning samimiyligiga ishonishni to'xtatadi va o'zlari ham o'zlarini qilishlari mumkin deb hisoblashadi. So'z va ish o'rtasidagi tafovut nafaqat ota-onalarning shaxsiy

idoralariga, balki bolalarning axloqiy targ'ibotiga katta zarar etkazadi. Oilada ruhoi iqlim, totuvlik doimo barqaror bo'lishi uchun oilaning qadryatlari, ota-onalarning o'z farzandlarini ruhiy dunyosini bilishlari va ularning o'z farzandlarining ruhiy dunyosini bilishlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olib ish tutishlari maqsadga muvofiqdir. Oilaviy ta'limning asosiy yo'nalishlaridan biri bu ma'naviy ta'limdir. Bolaning ma'naviy ehtiyojlari juda rivojlanmoqda bolalik. Bolalar g'ayrioddiy tabiiy tabiiy poklik va ochiqlik bilan ajralib turadi, shuning uchun ota-onalar bolalarichki dunyosini boyitishga intilishlari kerak. Ularning ruhiy faoliyati bu tun oilaga xos bo'lgani kabi, uning aks ettirishi uchun o'zlarini namoyon qilishi kerak. Avvalo ota-onalarning g'amxo'rliqi butun dunyoning dunyosining shakllanishi kerak – bu butun hissiy sohani rivojlantirish, chunki his-tuyg'ular qalbda sodir etilgan ushbu jarayonlarni aks ettiradi. Biz hali ham o'sishga qodirmiz, chunki his-tuyg'ular insonga hayotni tushunishga va to'g'ri baholashga yordam beradi, chunki insonning ruhiy sog'lig'i hissiyotlarning salomatligiga bog'liq. Agar bolalar noto'g'ri, kichik bo'lsa. Zaharli tuyg'ular, undaylarda ruhiy hayot bo'lmaydi. Oilaviy munosabatlarda yana bir muhim narsa bu, oila boshliqlari, ya'ni ota-onaning ma'lumoti, kasb-kori, bilim saviyasi muhim rol o'ynaydi. Ota-ona munosabatidagi yaqinlik, ichki birlik, o'zini yengil his qilish, faxrlashdir. Bu omillar oilaning tinchligini ta'minlaydi. O'zaro totuvlik, o'zaro tushunish yuzaga keladi. Hayotda o'z dunyoqarashiga, maslagiga, e'tiqodiga ega bo'lgan shaxslarni tarbiyalash nafaqat maktabning, balki, mahallako'y, oilaning birgalikdagi olib boradigan sarmahsul faoliyati hisoblanadi. Bu o'rinda shuni ham qayd etish nakerakki, shaxslararo munosabatlarda oila a'zolarining asab tizimi, hissiy irodaviy xususiyatlari katta ahamiyatga egadir.

Oila, odob-axloq va ta'lim-tarbiyaga e'tibor qon qonimizga singib ketgan burchlarimizdandir. Bir bolaga yetti qo'shni ota-ona degan ibratli maqol ham aynan xalqimizga xos. Mana shu maqolning o'zi ham farzand tarbiyasi, oilaparvarlik biz uchun nechog'lik muhim ekanini bildiradi. Mahalla ahli, ayniqsa keksalar ko'chada nobop ish qilayotgan bola oldidan hech qachon beparvo o'tib ketmagan, shu zahotiy oq tanbeh berib to'g'ri yo'lga chaqirgan. Zero, har tomonlama chiroyli, odobli, go'zal xulqli bo'lish, nafsni poklashga buyuruvchi muqaddas dinimiz oilaga katta ahamiyat beradi. Farzand

tarbiyalayotgan ota-ona har bir harakati, yurish turishi, muomalasi, boshqalar bilan oʻzaro munosabatida oliyjanob fazilatlarni namoyon eta bilishi kerak. Chunki bola tabiatan nihoyatda taqlidchan va kuzatuvchan boʻladi. Shuning uchun uning atrofdagilari oʻz odatlari bilan baʼzan oʻzlari sezmagan holda ularga tasir qiladilar. Oiladagi qoʻpol munosabatlar, koʻp yolgʻon gapirish, yoqimsiz xatti harakat bola tarbiasiga salbiy tasir qiladigan nosogʻlom muhitni keltirib chiqaradi. Farzand tarbisida ota-onaning muomalasi muhim oʻrin tutadi. Bola ota-ona tomonidan qoʻpol, dagʻal soʻzlar eshitib, kaltak yeb katta boʻlsa, bu uning tabiatiga salbiy tasir qiladi. Bu esa oʻz navbatida oiladagi nosogʻlom muhitda tarbiyalanayotgan boladan maʼnaviy kasal insonlar shakllanadi. Ular esa jamiyat maʼnaviyatiga ham salbiy tasir koʻrsatadi. Albatta bola tarbiyasi oʻta murakkab va masuliyatlidir. Bu har bir ota-onadan oʻz ustida muntazam ishlashni, bolalar tarbiyasiga oid barcha maʼlumotlardan baxobar boʻlib borishni talab etadi. Farzand tarbiyasi bu shunchaki tajriba, oddiy koʻrsatma va bilimlar jamlanmasi emas, balki oʻz ichiga diniy-axloqiy bilimlar, tibbiyot, etika, psixologiya, pedagogika kabi sohalariga oid bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jarayondir. Farzand tarbiya qilganda odatda oʻgil bolalar tarbiyasi bilan koʻproq ota, qiz bola tarbiyasi bilan esa ona shugʻullanadi. Albatta bunda farzandning saviyasini inobatga olish muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika – T.: A.Navoiy nomidagi Oʻzbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, A.Navoiy, 2009.
2. O'. Asqarova ‘Pedagogika’ 2015 -yil Namangan.
3. E. Gʻoziyev. ‘Oila psixologiyasi’ 2005 yil. Namangan